

Διδάγματα του Οκτώβρη, η κομμουνιστική επαναθεμελίωση σήμερα και η σχέση εθνικού / διεθνικού

Γ. Λιοδάκης

1. Τα διδάγματα από την Οκτωβριανή επανάσταση και η ανάγκη μιας επαναθεμελίωσης της κομμουνιστικής προοπτικής

Μια κριτική ιστορική αποτίμηση της Οκτωβριανής επανάστασης μπορεί αναμφίβολα να μας προσφέρει πλούσια διδάγματα για τις επόμενες επαναστατικές απόπειρες και τα νέα εγχειρήματα για κοινωνική απελευθέρωση της εργατικής τάξης και του συνόλου της κοινωνίας. Η Οκτωβριανή επανάσταση κατέδειξε ιστορικά ότι ο καπιταλισμός δεν είναι ανίκητος και δεν αποτελεί ένα ανυπέρβλητο σύστημα κοινωνικής οργάνωσης. Όπως όμως είναι επίσης γνωστό, η μετεξέλιξη και η τελική έκβαση της Οκτωβριανής επανάστασης οδήγησε στην κατάρρευση των χωρών του λεγόμενου ‘υπαρκτού’, και στην πραγματικότητα ανύπαρκτου, ‘σοσιαλισμού’, με αποτέλεσμα, όχι μόνο άπειρα δεινά για τους εργαζόμενους των χωρών που κατέρρευσαν, και έμμεσα για την εργατική τάξη όλων των χωρών, αλλά και μια σοβαρότατη κατασυκοφάντηση και ιδεολογική υποχώρηση της προοπτικής του κομμουνισμού.

Στη σημερινή συγκυρία, και για να παραφράσουμε τον Μαρξ, το κεφάλαιο, στη βίαια ταξική του αντίθεση με την εργασία, μας έχει βάλει κάτω και μας πατά στο στήθος. Ατενίζοντας τον ουρανό και την απεραντοσύνη των σκοπών μας (κοινωνική απελευθέρωση), και προκειμένου να διασφαλίσουμε την αποτελεσματικότητα της επόμενης εφόδου μας στον ουρανό, αναλογιζόμαστε χλευάζοντας τις πρώτες μας αφελείς και ατελέσφορες προσπάθειες, και ασκούμε μια ανελέητη κριτική (και αυτοκριτική) στις ιδέες, τις πρακτικές, και τα πρόσωπα που συντέλεσαν στην πρόσκαιρη αυτή αποτυχία μας. Για τις επόμενες επαναστατικές μας απόπειρες έχουμε τις θεωρητικές βάσεις του κλασικού Μαρξισμού, αλλά όχι μια πλήρη και επαρκή θεωρία που να διασφαλίζει μια αποτελεσματική κομμουνιστική στρατηγική στις σημερινές συνθήκες ανάπτυξης του καπιταλισμού. Υπάρχει, επομένως, η ανάγκη μιας θεωρητικής επαναθεμελίωσης του κομμουνισμού και, με αυτή την έννοια, κάθε

δογματισμός και υπαινιγμός για αιρετική σκέψη είναι διχαστικός, αντιπαραγωγικός, και άστοχος. Ο ελεύθερος προβληματισμός, στη βάση της ενότητας, και όχι η πίστη στην ‘απόλυτη αλήθεια’ της όποιας αυθεντίας, πρωτοπορίας ή γραφειοκρατίας, αποτελεί προϋπόθεση για τη θεωρητική θεμελίωση της νέας προοπτικής και την ανάπτυξη της επαναστατικής ελπίδας. Αρκετός προβληματισμός έχει ήδη αναπτυχθεί κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες (βλ., μεταξύ άλλων, Bonefeld & Tischler 2002, Chattopadhyay 1992, 1994, 1996, 2003, 2004, 2006, Lebowitz 2003a, 2003b, Λιοδάκης 1996, 1999).

Αλλά η ανάγκη επαναθεμελίωσης του κομμουνισμού στις σημερινές συνθήκες δεν πηγάζει μόνο από τον τελικό εκφυλισμό της Οκτωβριανής επανάστασης, την αποτυχία των χωρών που επαγγέλθηκαν το σοσιαλισμό, και την ανάγκη επανεξέτασης και παραπέρα ανάπτυξης της θεωρίας μας. Πηγάζει, ταυτόχρονα, από την αυξανόμενη εκμετάλλευση και τις εκρηκτικές αντιθέσεις του αναδυόμενου σήμερα *ολοκληρωτικού καπιταλισμού*, και τις αναπτυξιακές τάσεις του καπιταλιστικού συστήματος που, ενώ δημιουργούν θετικές προϋποθέσεις υπέρβασης του καπιταλισμού, ταυτόχρονα τείνουν να υποσκάπτουν σοβαρά τόσο τον άνθρωπο όσο και τη φύση, βάζοντας σε σοβαρότατο κίνδυνο ολόκληρο το οικοσύστημα σε πλανητικό επίπεδο. Φαίνεται λοιπόν ότι ή άρση της αλλοτρίωσης, η απελευθέρωση της ανθρώπινης εργασίας, και ο κομμουνισμός αποτελούν σήμερα μια ακόμα πιο επιτακτική αναγκαιότητα για την επιβίωση και κοινωνική χειραφέτηση ολόκληρης της ανθρωπότητας.

2. Οι βασικοί προσανατολισμοί της κομμουνιστικής επαναθεμελίωσης

Εξετάζοντας την ανάγκη επαναθεμελίωσης του κομμουνισμού στις σημερινές συνθήκες, θα πρέπει καταρχάς να κατανοήσουμε τον κομμουνισμό, όχι ως ‘ιδανικό’ προς πραγμάτωση, αλλά ως αγώνα για την έμπρακτη αμφισβήτηση της υπάρχουσας κατάστασης πραγμάτων, και ως διαδικασία αυτό-προσδιορισμού και κοινωνικής απελευθέρωσης της εργατικής τάξης μέσα από την ταξική πάλη στα ίδια τα πλαίσια του παλιού αστικού συστήματος.

Η επαναθεμελίωση στη σημερινή συγκυρία θα πρέπει να στοχεύει:

(1) Στην αντίκρουση της αστικής προπαγάνδας σχετικά με το λεγόμενο ‘τέλος της ιστορίας’, τις καταρρεύσεις, το ανέφικτο, και τον απορριπτό ή αποκρουστικό χαρακτήρα του ‘κομμουνισμού’, για την αντιστροφή του κλίματος που έχει

δημιουργηθεί από την κατασυκοφάντηση της προοπτικής του κομμουνισμού από τα καθεστώτα που κατέρρευσαν, για να εδραιώσουμε ξανά την πεποίθηση ότι ο κομμουνισμός εξακολουθεί σήμερα να είναι στην ημερήσια διάταξη της Ιστορίας και ότι αποτελεί μια ακόμα πιο επιτακτική ανάγκη.

(2) Στη σαφή διάκριση και πολιτική διαφοροποίηση από τις θέσεις της παραδοσιακής Αριστεράς, που εξακολουθεί να εκπροσωπεί τις αντιλήψεις και πρακτικές των καθεστώτων που κατέρρευσαν, κατασυκοφαντώντας την κομμουνιστική προοπτική, αλλά και από άλλους φορείς της ριζοσπαστικής Αριστεράς σε ό,τι αφορά τη θεωρία και τους στρατηγικούς στόχους του κομμουνισμού. Εδώ θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε αν επιδιώκουμε ένα σοσιαλισμό (κομμουνισμό) ‘από τα κάτω’, πράγμα που προσωπικά υποστηρίζω (βλ. και Draper 1966), ή ‘από τα πάνω’, και θα πρέπει να επισημανθεί ότι όλες οι εκδοχές του Μαρξισμού-Λενινισμού (μ-λ) και οι πολιτικοί φορείς της Αριστεράς στη χώρα μας που ασπάζονται τέτοιες απόψεις (είτε έχουν το μ-λ στον τίτλο τους είτε όχι) εκφράζουν διάφορες παραλλαγές του σοσιαλισμού ‘από τα πάνω’!

(3) Και προκειμένου να επιτευχθούν οι δύο προηγούμενοι στόχοι, η προσπάθεια επαναθεμελίωσης θα πρέπει να στηρίζεται σε έναν επαρκή επαναπροσδιορισμό των αντιλήψεων μας για τον κομμουνισμό, αλλά και για τα μέσα και τους στρατηγικούς στόχους για την επιδίωξη του. Εδώ, παίρνοντας υπόψη την εμπειρία του παρελθόντος (συμπεριλαμβανομένης και αυτής της Οκτωβριανής επανάστασης), θα πρέπει να επανεξετάσουμε, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα ζητήματα:

(α) Τη σχέση πολιτικής και κοινωνικής επανάστασης. Εδώ αρκεί να αναφέρουμε την επισήμανση του W. Bonefeld ότι, ‘Ιστορικά, οι πολιτικές επαναστάσεις δεν έχουν ποτέ μετασχηματίσει τον τρόπο παραγωγής. Άλλαξαν τη μορφή του κράτους, τελειοποίησαν το μηχανισμό του, και αντικατέστησαν την μια πολιτική τάξη με την άλλη. Όπως υποστήριξε ο Μαρξ στη *18^η Μπουμέρ*, όλες οι πολιτικές ανατροπές έχουν τελειοποιήσει το κράτος αντί να το συντρίψουν.’ (Bonefeld 2002: 136).

(β) Το υποκείμενο της επαναστατικής διαδικασίας και το ρόλο του κόμματος. Εδώ, ο ρόλος του κόμματος της πρωτοπορίας Λενινιστικού τύπου, που φέρνει την ταξική και επαναστατική συνείδηση στην εργατική τάξη ‘από τα έξω’, θα πρέπει να επανεξεταστεί κριτικά και μάλλον να απορριφθεί. Σύμφωνα με τον Μαρξ, όπως είναι γνωστό, η απελευθέρωση της εργατικής τάξης μπορεί να είναι έργο μόνο της ίδιας. Όπως σημειώνει όμως ο W. Bonefeld, ‘η ιδέα του Λένιν ότι οι μάζες είναι από μόνες

τους ανάγκες για μια επαναστατική συνείδηση αρνείται τη δυνατότητα της επανάστασης ως αυτο-καθορισμού και, αντίθετα, επιβεβαιώνει ότι η επαναστατική αλλαγή μπορεί μόνο να επέλθει από τα πάνω, αναγκάζοντας, εκ των πραγμάτων, την εργατική τάξη να «πηδήξει» στον κομμουνισμό. Τα μέσα απελευθέρωσης θα πρέπει να είναι αντάξια του σκοπού τους. Αν τα μέσα καθρεπτίζουν απλώς τις υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας, ... η εξουσία καταλαμβάνεται αλλά δεν καταργείται.’ (Bonfeld 2002: 139). Και όπως επισημαίνει επίσης ο M. Rooke, ‘Μια γραφειοκρατική και εργαλειακή σχέση ανάμεσα στο κόμμα και την τάξη ... [συνεπάγεται ότι] Ο σκοπός είναι μια ορθολογικά σχεδιασμένη κοινωνία που θα επιτευχθεί για λογαριασμό του προλεταριάτου από το κόμμα. Από τη στιγμή που η θεωρία διαχωρίζεται από την πράξη αυτό είναι αναπόφευκτο σε ένα βαθμό. Καταλήγει σε μια αντίληψη για το σοσιαλισμό ως μια ορθολογική εναλλακτική λύση που πηγάζει από την επιστημονική θεωρία (και του προστάτες της) μάλλον παρά ως έκφραση της πρακτικής-κριτικής δραστηριότητας του προλεταριάτου.’ (Rooke 2002: 88).

Ο αγώνας για τον κομμουνισμό ‘από τα κάτω’, που δεν αρνείται γενικά την αναγκαιότητα κόμματος, αλλά την ανάθεση αυτού του αγώνα σε ένα κόμμα πρωτοπορίας (κατ’ ανάγκη γραφειοκρατικό), είναι συμβατός με το κεκτημένο του NAP σε ό,τι αφορά το ‘Νέο Εργατικό Κίνημα’ ως θεωρητική επεξεργασία και, έστω και ανεπαρκή, σπασμωδική και συχνά αντιφατική, πρακτική. Η προσέγγιση αυτή, που στοχεύει στην αναγέννηση του εργατικού κινήματος ‘από τα κάτω’, αν και δεν αποτελεί μια πρωτόγνωρη αυθόρμητη αμφισβήτηση των επίσημων εργατικών συνδικάτων από τα κάτω (βλ. και Rooke 2002: 95), ωστόσο στη σημερινή κρίσιμη φάση αποτελεί ώριμο και επιτακτικά αναγκαίο στόχο.

(γ) Το ρόλο του κράτους στην επανάσταση. Στο ζήτημα αυτό, ο W. Bonfeld επισημαίνει ότι, ‘ο καπιταλισμός δεν μπορεί να ξεπεραστεί με μια αλλαγή της εξουσίας [command] αλλά μόνο με την κατάργηση της εξουσίας [commanding]. Αντί μιας κατάληψης της εξουσίας, σημαίνει την κατάργηση της εξουσίας, όχι μετά, αλλά κατά τη διάρκεια της ίδιας της επανάστασης. Το πρώτο βήμα σ’ αυτή την κατάργηση, όπως υποστήριξαν οι Μαρξ και Ένγκελς στο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, είναι ο αγώνας της εργατικής τάξης για δημοκρατία.’ (Bonfeld 2002: 137). Σημειώνει επίσης ότι, ‘η δικτατορία του προλεταριάτου εκφράζει τη δημοκρατική αυτό-οργάνωση της κοινωνίας δια μέσω της άρνησης του κράτους. Η δικτατορία του προλεταριάτου, με αυτή την έννοια, όχι μόνο δεν παίρνει τη μορφή του κράτους. Αποτελεί, στην πραγματικότητα, την άρνηση του κράτους. ... η Κομμούνια εκφράζει

την αυτονομία της κοινωνίας, τον αυτο-καθορισμό και την αυτο-οργάνωσή της, σε αντίθεση με το κράτος κατά τη διάρκεια της επαναστατικής πάλης ενάντια στην αστική τάξη της οποίας τη συμπυκνωμένη εξουσία αποτελεί το κράτος.’ (Bonfeld 2002: 138).

Αν και η αναγκαιότητα ενός μεταβατικού εργατικού κράτους είναι συζητήσιμη, η διαδικασία ‘απονέκρωσης’ του κράτους γενικά θα πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν έπεται αλλά είναι παράλληλη και συνυφασμένη με την ίδια την επαναστατική διαδικασία. Ένα τέτοιο ‘κράτος’, που δεν αποτελεί κράτος με την γνωστή έννοια, και δεν περιλαμβάνει μηχανισμούς καταστολής και κοινωνικής καταπίεσης, αποτελεί απλά μια γενικευμένη έκφραση της δικτατορίας του προλεταριάτου, και μια έκφραση της κοινωνικής βούλησης της εργατικής τάξης να προωθήσει τον μετασχηματισμό της κοινωνίας προς τον κομμουνισμό.

Ας σημειωθεί επίσης ότι, όπως υπογραμμίζει ο G. Caffentzis, στις σημερινές συνθήκες της ραγδαίας παγκοσμιοποίησης, ‘η κατάσταση απαιτεί μια νέα αντίληψη για την επαναστατική οργάνωση. Η αντίληψη αυτή, όμως, θα ερχόταν σε ρήξη με την ίδια την καρδιά του εγχειρήματος του Λένιν. Γιατί αυτός σχεδίασε και προσάρμοσε την αντίληψη του για κοινωνική επανάσταση σε μια πολιτική επανάσταση εδραιωμένη σε ένα εθνικό κράτος.’ (Caffentzis στο Bonfeld & Tischler 2002: 162).

(δ) Η σχέση εθνικού / διεθνικού και η προοπτική της επανάστασης. Στο ζήτημα αυτό, το κεκτημένο του NAP και οι επεξεργασίες σχετικά με το νέο στάδιο του *ολοκληρωτικού καπιταλισμού* αποτελούν μια επαρκή βάση για τη διαμόρφωση μιας νέας κομμουνιστικής στρατηγικής. Σε ένα παρόμοιο μήκος κύματος, ο G. Caffentzis επισημαίνει ότι, ‘αφού το κυριαρχικό στάτους των εθνικών κρατών (με τις ΗΠΑ να αποτελούν ίσως την εξαίρεση) αμφισβητείται από τη διαδικασία παγκοσμιοποίησης, η ίδια η έννοια της επανάστασης σε ένα εθνικό κράτος που μπορεί να ενεργοποιήσει ή ακόμα και να ξεκινήσει μια κοινωνική επανάσταση είναι συζητήσιμη. ... Έτσι, η παγκοσμιοποίηση δεν επηρεάζει μόνο την δυνατότητα των εθνικών κρατών να ελέγχονται από τους υπηκόους τους, επηρεάζει επίσης την επιβολή νέας πολιτικής ατζέντας που θα μπορούσε ακόμα και να ξεκινήσει μια κοινωνική επανάσταση. Θα μπορούσε να πει κανείς ακόμα και ότι αυτή είναι καταρχάς η κρυφή λειτουργία της παγκοσμιοποίησης: να κάνει τις εθνικές επαναστάσεις πολιτικά αδύνατες ή κοινωνικά άστοχες. ... όσο η πολιτική επανάσταση αδειάζεται από πραγματικότητα με τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, τόσο πιο πιεστικά γίνονται τα κίνητρα για μια κοινωνική επανάσταση, οριζόμενη ως μετάβαση

σε ένα άλλο τρόπο παραγωγής.’ (Caffentzis στο Bonefeld & Tischler 2002: 160). Αλλά με το ζήτημα αυτό είναι ανάγκη να ασχοληθούμε κάπως διεξοδικότερα στη συνέχεια.

3. Η σχέση εθνικού / διεθνικού και η αναγκαιότητα μιας διεθνιστικής ταξικής στρατηγικής

Όπως έχουμε αλλού αναλυτικότερα υποστηρίζει (βλ. Λιοδάκης 2007α, 2007β, Λιοδάκης 2007), στα πλαίσια της ραγδαίας παγκοσμιοποίησης και του αναδυόμενου νέου σταδίου του *ολοκληρωτικού καπιταλισμού*, δημιουργείται αντικειμενικά η ανάγκη μιας διεθνικής προσέγγισης στα ζητήματα που αφορούν την ταξική συγκρότηση και την αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας, τη φύση και το ρόλο του κράτους, και την κομμουνιστική στρατηγική για κοινωνική απελευθέρωση.

Σε αντίθεση με μια τέτοια προσέγγιση, η εθνικο-κρατικο-κεντρική προσέγγιση που έχει παραδοσιακά επικρατήσει στο κομμουνιστικό κίνημα (και όχι μόνο) μπορεί σε γενικές γραμμές να κατανοηθεί ως μια αντίληψη που βλέπει τις εθνικές οικονομίες και τους αντίστοιχους θεσμικούς σχηματισμούς ως τις ξεχωριστές οργανωτικές μονάδες (τους δομικούς λίθους) που απαρτίζουν την παγκόσμια οικονομία, και τα αντίστοιχα κράτη (ιδιαίτερα το Βερσαλιανό κράτος) ως το κοντέϊνερ της κοινωνίας και ως ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό μηχανισμό για τη ρύθμιση της εθνικής οικονομίας και την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Ως τέτοια, η αντίληψη αυτή εστιάζεται στην εθνική ταυτότητα και στα κοινά εθνικά συμφέροντα, ενώ συσκοτίζει τις ταξικές διαιρέσεις και αντιθέσεις. Αν και η αντίληψη αυτή θα πρέπει να διαχωριστεί από μια εθνικο-κρατικο-κεντρική αντίληψη στο ζήτημα της ταξικής πάλης και του επαναστατικού κοινωνικού μετασχηματισμού, η πρώτη κατά πάσα πιθανότητα τείνει να οδηγεί στη δεύτερη. Στο παραδοσιακό επαναστατικό κίνημα, όπως είναι επίσης γνωστό, η κατάληψη της (εθνικής) κρατικής εξουσίας θεωρείται ως το κρίσιμο σημείο της επαναστατικής διαδικασίας.

Από τη μεριά μας, αντίθετα, υποστηρίζουμε ότι η διεθνική διαλεκτική του καπιταλιστικού μετασχηματισμού οδηγεί ραγδαία από το ιστορικό σύστημα των εθνικών κρατών και τις παραδοσιακές μορφές ταξικής πάλης που επικεντρώνονται στο εθνικό κράτος προς μια διεθνική ταξική διαμόρφωση, ένα αναδυόμενο διεθνικό κράτος (ΔΚ), που όπως είναι γνωστό συγκροτείται από διεθνείς Οργανισμούς, ισχυρά ιμπεριαλιστικά κράτη και διεθνείς συνασπισμούς του κεφαλαίου, και μια αυξανόμενη

σημασία της διεθνικής ταξικής πάλης και αλληλεγγύης. Και το κρίσιμο ζήτημα είναι αν η διεθνική ταξική ενοποίηση και ο συντονισμός του κεφαλαίου θα οδηγήσει διαλεκτικά από τη διαμόρφωση μιας διεθνικής εργατικής τάξης καθ' αυτήν σε μια διεθνική εργατική τάξη για τον εαυτό της.

Όπως είναι γνωστό, η παραδοσιακή Μαρξιστική-Λενινιστική στρατηγική, που κυριάρχησε κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα, αποσκοπούσε στην ανάπτυξη ενός διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος και στηριζόταν σε τρεις αλληλένδετες προτάσεις: (α) Οι εργατικές τάξεις σε κάθε χώρα θα διεξήγαγαν πρωταρχικά την ταξική πάλη μέσα στα εθνικά τους πλαίσια αλλά ταυτόχρονα θα υποστήριζαν η μια την άλλη (ιδιαίτερα στην αντι-ιμπεριαλιστική πάλη και τους αγώνες ενάντια στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο). (β) Οι εργατικές τάξεις σε κάποιες χώρες θα καταλάβουν πρώτες την κρατική εξουσία. (γ) Οι επιτυχίες σε κάποιες χώρες (κάτω από κατάλληλες συνθήκες) θα οδηγήσουν με τη σειρά τους στην εξάπλωση της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης.

Καθώς τα εθνικά κράτη στον καπιταλισμό δεν αναμένεται να απονεκρωθούν, και οι βαθιά ριζωμένες εθνικότητες ακόμα περισσότερο, μια τέτοια στρατηγική φαίνεται να διατηρεί μια περιορισμένη σημασία. Ο εκφυλισμός όμως και η κατάρρευση του κομμουνιστικού κινήματος αυτού του τύπου, και οι δραστικές αλλαγές στον σύγχρονο καπιταλισμό καθιστούν αυτή τη στρατηγική μερικά ξεπερασμένη και επιβάλλουν την επιτακτική ανάγκη για σημαντικές αλλαγές στην επαναστατική στρατηγική.

Επιχειρώντας, σε αντίθεση με το παραδοσιακό κομμουνιστικό κίνημα και τη συναφή εθνικο-κρατικο-κεντρική προσέγγιση, να αποκρυσταλώσουμε μια επαναστατική στρατηγική του εργατικού κινήματος, από τη σκοπιά των πολιτικών δυνάμεων που μιλούν σήμερα για την επαναθεμελίωση μιας κομμουνιστικής προοπτικής, θα πρέπει να τονίσουμε ότι μια τέτοια στρατηγική θα πρέπει να εδραιώνεται, όχι στις ενδο-ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις, αλλά μάλλον στο ασφαλές έδαφος της βασικής αντίθεσης κεφαλαίου-εργασίας. Η κρίσιμη διαφορά της νέας αυτής στρατηγικής, σε σύγκριση με την παραδοσιακή Μ-Λ στρατηγική, σχετίζεται με την τρέχουσα διεθνική ταξική διαμόρφωση, το αναδυόμενο ΔΚ, και την αυξανόμενη σημασία της αντίθεσης κεφαλαίου-εργασίας και της διεθνικής ταξικής πάλης. Η νέα στρατηγική θα πρέπει σαφώς να χειραφετηθεί τόσο από τον επαναστατικό κρατισμό, γενικά, όσο και από τον εθνικο-κρατικο-κεντρισμό ειδικότερα της παραδοσιακής στρατηγικής. Οι ενδο-καπιταλιστικές αντιθέσεις, βεβαίως, θα πρέπει να μελετούνται

προσεκτικά και να παίρνονται σοβαρά υπόψη στη διαμόρφωση της τακτικής του επαναστατικού κινήματος. Μια τέτοια στρατηγική, στηριζόμενη στην αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας, είναι ουσιωδώς αντι-καπιταλιστική, και δεν υπερβαίνει μόνο τη μισή αντίσταση ενός επιφανειακού αντι-ιμπεριαλισμού, εξαλείφοντας ουσιαστικά και μόνιμα την απειλή του πολέμου, αλλά επίσης ανοικτά και άμεσα φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα μιας συνολικής κοινωνικής χειραφέτησης και μιας μη αναστρέψιμης υπέρβασης του καπιταλισμού. Με αυτή την έννοια, η νέα αυτή στρατηγική έρχεται σε αντίθεση, όχι μόνο με την αναποτελεσματική αντι-νεοφιλελεύθερη στρατηγική της ρεφορμιστικής Αριστεράς, αλλά επίσης με όλες εκείνες τις εκδοχές του αριστερού ρεφορμισμού που σχετίζονται με μια αντι-μονοπωλιακή στρατηγική.

Αντίθετα, η συνάρτηση του επαναστατικού κινήματος με τις ενδο-ιμπεριαλιστικές αντιθέσεις, ιδιαίτερα κάτω από τις σημερινές συνθήκες, θα έτεινε να παγιδεύσει και να ενσωματώσει τις επαναστατικές δυνάμεις μέσα στα πλαίσια μιας παράγωγης αντίθεσης του κεφαλαίου, και σε τελική ανάλυση μέσα στα πλαίσια του κυρίαρχου σήμερα κοινωνικού συστήματος. Μια τέτοια στρατηγική θα τείνει να οδηγεί σε ταξικές συμμαχίες με διάφορες αστικές δυνάμεις ή την ίδια την αστική τάξη, καθιστώντας το κίνημα της εργατικής τάξης περιστασιακά ένα προσάρτημα των τυχοδιωκτικών επιδρομών του κεφαλαίου (πίσω από την μια ή την άλλη δύναμη) και οδηγώντας, όπως έγινε συχνά στο παρελθόν, σε καταστροφικές ήττες και συμβιβασμούς, ή σε μια συχνά παραπλανητική σταδιολογία που καθιστά το στόχο της επανάστασης ακόμα πιο απόμακρο.

Αλλά και σε ό,τι αφορά τον επαναστατικό στόχο της αποδιάρθρωσης και ανατροπής του αστικού κράτους, γίνονται επίσης καθαρά ορατοί οι περιορισμοί των εθνικο-κρατικο-κεντρικών προσεγγίσεων, οι οποίες, κάτω από τις παρούσες συνθήκες της διεθνούς καπιταλιστικής συσσώρευσης και του συντονισμού, καθίστανται μάλλον παραπλανητικές, αν όχι αντιπαραγωγικές. Η αυξανόμενη διεθνική ρύθμιση της οικονομικής πολιτικής, της παιδείας, της τεχνολογίας, της κοινωνικής ασφάλισης, και άλλων υπηρεσιών (βλ. περίπτωση GATS), καθώς και το αναδυόμενο ΔΚ, με όλους τους μηχανισμούς επιβολής του, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη, όχι απλά αντιπαραθέσης σε οποιοδήποτε μεμονωμένο εθνικό κράτος, αλλά αποδιάρθρωσης του σύνθετου μηχανισμού του αναδυόμενου ΔΚ. Μια ταξική δράση που απευθύνεται σε ένα εθνικό κράτος δεν μπορεί στην πραγματικότητα να είναι αποτελεσματική παρά μόνο όταν αντιμετωπίζει άμεσα το διεθνικό κεφάλαιο στο πεδίο όπου παίρνονται οι

συλλογικές αποφάσεις, και μόνο όταν μπορεί να αποτρέψει την εφαρμογή τέτοιων αποφάσεων και πολιτικών με μια συντονισμένη, κοινή ταξική κινητοποίηση που διαπερνά τα εθνικά σύνορα. Εδώ αξίζει να θυμίσουμε επίσης ότι, σύμφωνα με τον Μαρξ, ‘μόνο η διεθνής σύνδεση της εργατικής τάξης θα μπορούσε να διασφαλίσει τον οριστικό της θρίαμβο’ (βλ. Lebowitz 2003a: 185).

Σε σύγκριση με τη συχνά τυπική (αν όχι ρητορική), αναποτελεσματική, και αποστασιοποιημένη διεθνή αλληλεγγύη που χαρακτήριζε το παραδοσιακό κομμουνιστικό κίνημα, η προτεινόμενη νέα στρατηγική τονίζει την ανάγκη για μια κοινή και ενοποιημένη πάλη που να διαπερνά τα εθνικά σύνορα, χωρίς να υποστηρίζει μια ομοιόμορφη και αδιαφοροποίητη οργάνωση της εργατικής τάξης και μια ταυτόχρονη ταξική πάλη σε πλανητικό επίπεδο. Με δεδομένη την ανισόμερη ανάπτυξη του καπιταλισμού, είναι προφανές ότι δημιουργούνται διαφορετικές επαναστατικές δυνατότητες σε διαφορετικές χώρες ή περιφέρειες, και ότι το μεγαλύτερο μέρος των ταξικών αγώνων συνεχίζουν να διεξάγονται σε εθνικό ή ακόμα και τοπικό επίπεδο. Αλλά ακόμα και σ’ ατή την περίπτωση, έχει σημασία αυτοί οι αγώνες να διεξάγονται με γενικό γνώμονα τα διεθνή δεδομένα, κατά το ‘think globally, act locally’. Είναι επίσης σαφές ότι οι πιο σημαντικοί αγώνες στην εποχή μας δεν μπορούν παρά να διεξάγονται σε ένα διεθνικό επίπεδο. Και αυτό, όχι μόνο γιατί το κεφάλαιο συγκροτείται και συνασπίζεται σε ένα διεθνικό επίπεδο, αλλά και διότι οι βάσεις και οι προϋποθέσεις ενός επιτυχούς και βιώσιμου επαναστατικού κινήματος δεν μπορεί παρά να διαμορφώνονται σε ένα διεθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Εδώ, μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο πιο αποτελεσματικοί θα μπορούσαν να είναι οι αγώνες για την παιδεία, το ασφαλιστικό, το περιβάλλον και άλλα ζητήματα, αν υπήρχε ένας μεγαλύτερος συντονισμός και μια κοινή δράση σε διεθνικό επίπεδο, για να μην αναφέρουμε την πρόσφατη, προκλητική και πραξικοπηματική απόφαση της Συνόδου Κορυφής (της ΕΕ) στη Λισσαβόνα, για την ‘Ευρωπαϊκή Συνθήκη’, που πάρθηκε πίσω από τις πλάτες των επιμέρους ‘εθνικών εργατικών τάξεων’!

Η νέα στρατηγική, με τη σημαντική διεθνική της διάσταση, μπορεί επίσης να αντιμετωπίζει πολύ πιο αποτελεσματικά, όχι μόνο το σημαντικότερο σήμερα ζήτημα της μετανάστευσης, αλλά και τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργούνται, σε ό,τι αφορά την απασχόληση, από την αυξανόμενη φυγή του κεφαλαίου από διάφορες αναπτυγμένες χώρες προς χώρες χαμηλού κόστους (ιδιαίτερα χαμηλών μισθών), ή από τις αντεργατικές συνθήκες που δημιουργούνται με τη θεσμοποίηση της λεγόμενης Οδηγίας Μπολγκενστάιν και την προοπτική ενός κοινωνικού ντάμπινγκ

στην Ευρώπη. Επιπλέον, είναι μόνο μέσα σε διεθνικά πλαίσια, και με μια διεθνική στρατηγική της εργατικής τάξης, που μπορεί να τεθεί επαρκώς το επαναστατικό καθήκον της αποδιάρθρωσης, του μετασχηματισμού ή της κατάργησης του ΔΚ. Από την άλλη μεριά, μια εθνικο-κρατικο-κεντρική προσέγγιση στο ζήτημα της ταξικής πάλης θα επέτρεπε στο κεφάλαιο να χρησιμοποιεί πιο αποτελεσματικά τα εθνικά κράτη, υποβοηθούμενα από μια διεθνική καπιταλιστική συνεργασία, στην προώθηση αντεργατικών πολιτικών και στην αντιμετώπιση μιας απομονωμένης εργατικής τάξης. Στην περίπτωση αυτή, βέβαια, η μόνιμη επωδός στην προσπάθεια ενσωμάτωσης αφορά την ανάγκη ανάπτυξης και προστασίας της ‘εθνικής ανταγωνιστικότητας’.

Από τα παραπάνω γίνεται επομένως σαφές ότι, οι νέες αντικειμενικές συνθήκες του διεθνικού (ολοκληρωτικού) καπιταλισμού ωθούν προς μια θεωρητική υπέρβαση του εθνοκεντρισμού, καθώς και μια κοινή ταξική δράση σε διεθνικό επίπεδο. Η ιστορική αυτή αναγκαιότητα αντανάκλαται σε μια πληθώρα οργανωτικών μορφών και αγωνιστικών κινητοποιήσεων ή δραστηριοτήτων που έχουν αναπτυχθεί και συντονιστεί, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, σε διεθνικό επίπεδο. Οι οργανωτικοί αυτοί δεσμοί και οι κοινοί αγώνες της εργατικής τάξης θα πρέπει ασφαλώς να πυκνώσουν και να γίνουν πιο αποτελεσματικοί.

Δεδομένου ότι η προτεινόμενη εδώ νέα διεθνική στρατηγική αποτελεί συστατικό στοιχείο της γενικότερης προσπάθειας για την επαναθεμελίωση του κομμουνισμού στην εποχή μας, και η επαναθεμελίωση αυτή είναι μια διεθνική και όχι στενά εθνική υπόθεση, η προτεινόμενη στρατηγική μπορεί να αναπτυχθεί πιο συγκεκριμένα και να δοκιμαστεί στην πράξη με μια μόνιμη (και όχι περιστασιακή) συνεργασία και κοινή δράση, ιδιαίτερα σε στρατηγικής σημασίας ζητήματα, των δημοκρατικά ελεγχόμενων επαναστατικών κομμάτων και εργατικών συνδικάτων από όλες τις χώρες. Εδώ είναι αυτονόητο ότι η διεθνική αυτή συνεργασία και κοινή δράση δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στα πρακτικά – πολιτικά ζητήματα της καθημερινής πάλης, αλλά να καλύπτει επίσης μια απολύτως αναγκαία θεωρητική ανάπτυξη. Θα πρέπει επίσης να είναι σαφές ότι, ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις, η κοινή αυτή δράση μπορεί να οργανώνεται και να συντονίζεται είτε σε ένα περιφερειακό, είτε σε παγκόσμιο επίπεδο. Δεν υπάρχει αμφιβολία, τέλος, ότι η συνδικαλιστική συνιστώσα μιας τέτοιας διαδικασίας θα πρέπει να στηριχτεί σε ένα ριζικό και αντι-γραφειοκρατικό μετασχηματισμό, από τα κάτω, των υφιστάμενων εργατικών ενώσεων, στην προοπτική ενός νέου εργατικού κινήματος που να ελέγχεται και να εκπροσωπεί τα πραγματικά συμφέροντα της εργατικής τάξης.

Βιβλιογραφία

- Bonefeld, W. (2002) 'State, Revolution and Self-Determination', in W. Bonefeld and S. Tischler (eds) *What is to be Done? Leninism, Anti-Leninist Marxism and the question of revolution today*, Aldershot: Ashgate.
- Bonefeld, W. and S. Tischler (2002) *What is to be Done? Leninism, Anti-Leninist Marxism and the question of revolution today*, Aldershot: Ashgate.
- Chattopadhyay, P. (1992) 'The Economic Content of Socialism: Marx vs. Lenin' *Review of Radical Political Economics*, 24(3-4): 90-110.
- Chattopadhyay, P. (1994) *The Marxian Concept of Capital and the Soviet Experience*, London: Praeger.
- Chattopadhyay, P. (1996) 'Capitalism as Socialism in the Early Soviet Doctrine: Lenin, Trosky, Bucharin, Preobrazhensky' *Review of Radical Political Economics*, 28(3): 74-82.
- Chattopadhyay, P. (2003) 'Towards a Society of Free and Associated Individuals: Communism', in A. Saad-Filho (ed.) *Anti-Capitalism: A Marxist Introduction*, London: Pluto Press.
- Chattopadhyay, P. (2004) 'Το Κεφάλαιο, προγεννήτωρ του σοσιαλισμού: Η πρόοδος ως διαλεκτική της αρνητικότητας στην Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας' *ΟΥΤΟΠΙΑ*, No 62.
- Chattopadhyay, P. (2006) 'Passage to Socialism: The Dialectic of Progress in Marx' *Historical Materialism*, 14(3): 45-84.
- Draper, H. (1966) 'The Two Souls of Socialism', (www.sdi.com/tss/tss.htm).
- Lebowitz, M. (2003a) *Beyond 'Capital': Marx's Political Economy of the Working Class*, Second Edition, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lebowitz, M. (2003b) 'Transcending Capitalism: The Adequacy of Marx's Recipe', in A. Saad-Filho (ed.) *Anti-Capitalism: A Marxist Introduction*, London: Pluto Press.
- Λιοδάκης, Γ. (1996) 'Τάσεις Καπιταλιστικής Ανάπτυξης, Αναγκαιότητα και Προοπτικές του Σοσιαλισμού' *ΟΥΤΟΠΙΑ*, No 18.
- Λιοδάκης, Γ. (1999) 'Μετασχηματισμός των Παραγωγικών Σχέσεων και Κολεκτιβοποίηση στην Αγροτική Οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης' *ΟΥΤΟΠΙΑ*, No 35.

- Λιοδάκης, Γ. (2007α) 'Το Νέο Στάδιο Καπιταλιστικής Ανάπτυξης και οι Προοπτικές Παγκοσμιοποίησης' *ΟΥΤΟΠΙΑ*, No 73.
- Λιοδάκης, Γ. (2007β) 'Αντιθέσεις, αντιστάσεις και επαναστατική πάλη ενάντια στο σύγχρονο «ολοκληρωτικό καπιταλισμό»', στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ιμπεριαλισμός: αντιθέσεις και αντιστάσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις ΚΨΜ.
- Liodakis, G. (2007) 'Beyond a National-State Centric Approach: Towards a Class Strategy for Social Emancipation' (υπό δημοσίευση).
- Rooke, M. (2002) 'The Dialectic of Labour and Human Emancipation', in W. Bonefeld and S. Tischler (eds) *What is to be Done? Leninism, Anti-Leninist Marxism and the question of revolution today*, Aldershot: Ashgate.